

В проекті Закону України “Про іпотеку” необхідно передбачити положення про іпотеку підприємств, будівель і споруд із земельною ділянкою, на якій вони знаходяться, а саме необхідно зазначити, що: ”при іпотечі підприємства як майнового комплексу право застави повинно розповсюджуватися на все майно, яке входить в його склад. Іпотека будівель і споруд повинна допускатися лише з одночасною іпотекою за тим же договором земельної ділянки, на якій знаходиться ця будівля чи споруда або частина цієї ділянки, або належного заставнику права оренди цієї ділянки чи її частини “.

Враховуючи вище наведені факти я вважаю, що прийняття Закону України “Про іпотеку” дасть можливість врегулювати існуючі прогалини в законодавстві України відносно майнового комплексу підприємств.

Література

1. Про заставу: Закон України // ВВР. – 1992. – № 47. – Ст.642.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92 та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246 // Бухгалтерія. . – 2001. – № 52/2 (467).
3. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000.
4. Золотарьов А. Раціональне використання оборотних коштів в промисловості // Економіка України. – 2001. – №7. – С. 29–32.

Дякович М.М.,

приватний нотаріус

Львівського міського нотаріального округу

ЗАСТАВА ТОВАРІВ В ОБОРОТІ АБО ПЕРЕРОБЦІ

Згідно з ч.1 ст.40 Закону України “Про заставу” предметом застави товарів в обороті або у переробці можуть бути сировина, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готова продукція тощо. Представляє інтерес аналіз правового режиму кожного з перелічених об’єктів.

В затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 року “Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” міститься підрозділ “Сировина, матеріали, готова продукція і товари”, в якому міститься вартісна характеристика перелічених об’єктів. Так, згідно з п. 51 “Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” сировина, основні та допоміжні матеріали, паливо, покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби, запасні частини, тара, що використовується для пакування і транспортування продукції (товарів), інші матеріальні ресурси відображаються в обліку і звітності за їх фактичною собівартістю.

В нормативному порядку визначено поняття деяких видів обладнання та комплектуючих виробу. Так, згідно з п.3 “Правил користування тепловою енергією”, затверджених Наказом Міністерства енергетики України та державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України № 307/262 від 21 жовтня 1999 року обладнанням визнається технічні споруда, механізм, трубопровідна арматура, насос, привід, прилад і таке інше. Відповідно до Постанови

Кабінету Міністрів України від 12 березня 1996 року “Про затвердження Положення про порядок контролю за експортом, імпортом і транзитом товарів, що стосуються ядерної діяльності та можуть бути використані у створенні ядерної зброї” дано перелік обладнання та установок, спеціально призначених або підготовлених для виробництва, переробки (обробки) чи використання ядерного або спеціального неядерного матеріалу, включаючи технічні засоби, що можуть бути використані для виготовлення такого обладнання чи його окремих компонентів.

Правила сертифікації організацій з технічного обслуговування авіаційної техніки, затверджених Наказом Міністерства транспорту України № 205 від 29 травня 1998 р. (п. 2.1.16) містять визначення комплектувального виробу – це компонент повітряного судна, виготовлений за самостійним комплектом документації і призначений для застосування у складі іншого виробу авіаційної техніки, що не зазнає ніяких змін у процесі виготовлення виробу, в якому його застосовують. Безумовно, визначення даних понять є вузькогалузевим і не може використовуватися у всіх випадках стосовно характеристики предмета застави.

В економічній теорії поняття “обладнання” визначається як сукупність механізмів, приладів, пристроїв та іншого, необхідних для чого-небудь, а також меблі, якими обставлено яке-небудь приміщення, чи обстановка чого-небудь. Щодо поняття “устаткування” то воно має три значення. Перші два – збігаються з визначенням поняття “обладнання”, а третє визначає устаткування як обладнання, улаштування, упорядження чого-небудь¹.

Таким чином, можна визначити термін обладнання (устаткування) як сукупність механізмів, приладів, пристроїв та іншого необхідного для здійснення господарюючим суб'єктом підприємницької діяльності, а також комплектуючі до них – невід'ємні частини обладнання (устаткування), що необхідні для їх нормативного функціонування, відповідно до технічної документації (технічного паспорту).

В Законі України від 28 грудня 1994 року (в редакції 1997 р.) “Про оподаткування прибутку підприємств” до матеріальних активів належать основні фонди та оборотні активи у будь-якому виді, що відрізняється від коштів, цінних паперів, деривативів та нематеріальних активів. Під останніми розуміють об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку встановленому відповідним законодавством, об'єктом права власності платника податку.

Закон “Про оподаткування прибутку підприємств” пропонує визначення товарів, а саме: це матеріальні та нематеріальні активи, а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення. Таким чином, в контексті названого закону до товарів крім матеріальних та нематеріальних активів належать також цінні папери та деривативи. Цінні папери є самостійним предметом застави і аналізуються у наступному параграфі розділу. Дериватив – стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати або продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому. Стандартна (типова) форма деривативів та порядок їх випуску та обігу встановлюються законодавством. Відповідно до виду цінностей деривативи розподіляються на:

а) фондовий дериватив – стандартний документ, який засвідчує право продати та/або купити валютну цінність на обумовлених умовах у майбутньому. Правила випуску та обігу фондових деривативів встановлюються державним органом, на який покладаються функції регулювання ринку цінних паперів;

б) валютний дериватив – стандартний документ, який засвідчує право продати та/або купити біржовий товар (крім цінних паперів) на обумовлених стандартних умовах у майбутньому.

Перелічені категорії не можуть трактуватися як поняття “товари в обороті і товари у переробці” в контексті регулювання заставних правовідносин. Хоча окремі елементи цих понять

повинні бути уніфіковані і можуть використовуватися як термін в законодавстві про заставу.

В Законі України від 16 липня 1999 р. “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” під активами розуміють ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Стосовно готової продукції “Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітність в Україні” містить розділ “Сировина, матеріали, готова продукція і товари”, в якому (№ 52) підкреслюється: готова продукція відображається у звітності за фактичною, виробничою собівартістю, що складається з витрат, пов’язаних з використанням основних засобів, сировини, матеріалів, палива, енергії, трудових ресурсів, та інших витрат на виробництво продукції. Але самого визначення готової продукції не пропонується.

Таким чином, саме перерахування об’єктів, що складають предмет застави товарів в обороті або у переробці в Законі “Про заставу” недостатньо. Необхідно визначити зміст поняття “сировина”, “напівфабрикати”, “комплектуючі вироби”, “готова продукція” в контексті об’єктів заставних правовідносин. При цьому необхідно уніфікувати перелічені терміни з понятійним апаратом податкового, підприємницького законодавства, нормативних актів, що регулюють бухгалтерсько-фінансову звітність. Вирішення зазначених проблем дозволить конкретизувати предмет застави товарів в обороті або у переробці.

Таким чином, якщо при іпотечі-закладі предметом застави є індивідуально визначені речі підприємства, будови, споруди, земельні ділянки, інші речі, то при заставі товарів в обороті і переробці до предмету застави належать речі, визначені родовими ознаками, тобто такі, які в цивільному обороті відрізняються один від одного за таким ознаками: а) своєю родовою належністю; б) якістю; в) кількісними характеристиками.

Закон України “Про заставу” пов’язує заставу товарів в обороті з можливістю залишити їх у заставодавця. Останньому надається право змінювати склад і натуральну форму заставленого майна при умові, що їх загальна вартість не буде меншою ніж встановлена в договорі.

Формулювання, що пропонується в Законі “Про заставу” дозволяє виділити два підвиди коментованого виду застави:

а) товар в обороті і б) товар в переробці. Це дає можливість більш чітко з’ясувати суть і особливості даного виду застави. Основа розуміння полягає в легітимності можливості зміни складу заставленого майна шляхом або зміни заставної маси у разі входження і вибуття з неї визначених родовими ознаками предметів без зміни їх кількісних і якісних характеристик або шляхом зміни натуральної форми предмету застави. В обох випадках вартість заставленого майна при постійному обсязі забезпечуваного зобов’язання повинна залишатися незмінною. Водночас в законодавстві не передбачена можливість зміни вартості заставленого майна у разі часткового виконання забезпеченого заставою зобов’язання. На наш погляд необхідно установити можливість у Законі “Про заставу” сторонам за взаємною згодою пропорційного зменшення кількості заставлених товарів по мірі виконання зобов’язання. Це дасть змогу заставодавцю повноцінно брати участь в цивільному обороті і можливість перезастави частини товарів, що звільнилася від застави з метою отримання додаткового кредиту.

Оскільки особливістю застави товарів в обороті є їх постійна змінність, необхідно звернути увагу на чітку визначність кількісних та якісних характеристик двох видів товарів: а) товарів, які на момент укладення договору перебувають у володінні заставодавця; б) товари, які по мірі набуття їх заставодавцем стають предметом застави.

Таким чином, може здійснюватися ефективний контроль заставодержателя за об’ємом заставленого майна та його вартісною оцінкою. Такий порядок буде однією з гарантій прав

заставодержателя при виконанні договору застави товарів в обороті, оскільки дозволяє контролювати вартість предмета застави на всіх стадіях виробництва і своєчасно, у разі зменшення вартості заставної маси, вимагати її доповнення.

На практиці інколи важко проконтролювати наявність і кількість товарів в обороті. Особливо, якщо останні знаходяться в структурних підрозділах, філіях тощо. Тому в Законі “Про заставу” стосовно застави товарів в обробці і у обороті слід передбачити процедуру контролю за виконанням заставодавцем своїх обов’язків з доповненням об’єму товарів в обороті. В договорі застави, зокрема, можна установити майнову відповідальність заставодавця за неналежне виконання цього обов’язку.

¹ Див. Коссак В.М., Бек Ю.Б., Чабан О.М., Науково-практичний коментар до Закону України “Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу “Курортотопіс Трускавець”. – Львів: Престиж Інформ, 2000. – 112 с.

*Пуйськ І.І.,
асистент кафедри підприємницького
та комерційного права
Одеської національної юридичної академії*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції (антимонопольного законодавства) передбачена Законом “Про захист економічної конкуренції” (далі – Закон “Про захист...”) у вигляді відшкодування шкоди.

Згідно з ч.1 ст.55 Закону “Про захист...” особи, яким заподіяно шкоду внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, можуть звернутися до суду, господарського суду із заявою про її відшкодування.

У літературі цивільно-правову відповідальність вважають: санкцією, що застосовується до правопорушника у вигляді покладання на нього додаткового цивільно-правового обов’язку або позбавлення належного йому цивільного права [1]; покладанням на правопорушника заснованих на законі невігідних правових наслідків, що виявляються в позбавленні його певних прав або в заміні невиконаного обов’язку новим, або в приєднанні до невиконаного обов’язку нового, додаткового [2]; однією з форм примусового впливу на порушника прав і обов’язків, що пов’язана із застосуванням до нього майнових санкцій, які тягнуть за собою невігідні для нього правові наслідки [3].

Стягнення збитків вважається загальним засобом або формою цивільно-правової відповідальності [4]. Зокрема, засобом цивільно-правової відповідальності визнається відшкодування потерпілому підприємцю збитків [5], у тому числі відшкодування збитків вважається майновою відповідальністю за порушення антимонопольного законодавства [6].

Згідно ст. 21 проекту нового Цивільного кодексу України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками вважаються: 1) втрати, яких особа зазнала у зв’язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також втрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2)